

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Кафедра прикладної соціології та соціальних комунікацій

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-педагогічної
роботи
Антон ПАНТЕЛЕЙМОНОВ

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Соціально-психологічні проблеми інформаційної безпеки»
(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти другий (магістерський) рівень вищої освіти
галузь знань 05 - Соціальні та поведінкові науки
спеціальність 054 Соціологія
освітня програма Цифровий соціум
спеціалізація _____
вид дисципліни вибіркова
факультет соціологічний

2021/2022 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою соціологічного факультету Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна

«29» червня 2021 року, протокол № 9

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: (вказати авторів, їхні наукові ступені, вчені звання та посади)

Субота Марина Миколаївна, кандидат соціологічних наук, доцент кафедри прикладної соціології та соціальних комунікацій Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна

Програму схвалено на засіданні кафедри прикладної соціології та соціальних комунікацій соціологічного факультету ХНУ імені В.Н.Каразіна

Протокол від «18» травня 2021 року № 6

В.о. завідувача кафедри

Віль БАКІРОВ

Гарант освітньої (професійної) програми «Цифровий соціум»

Лариса ХИЖНЯК

Програму погоджено науково-методичною комісією соціологічного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Протокол від «27» серпня 2021 року № 1

Голова науково-методичної комісії

Юлія СОРОКА

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Соціально-психологічні проблеми інформаційної безпеки» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки другого (магістерського) рівня вищої освіти

Освітньої програми «Цифровий соціум» соціологічного факультету спеціальності 054 Соціологія

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Метою вивчення дисципліни «Соціально-психологічні проблеми інформаційної безпеки» є формування у фахівців з інфомедійних технологій здатностей ідентифікувати соціально-небезпечний контент, протидіяти ворожим інформаційним і комунікативним атакам, дотримуватися професійних етичних норм, заснованих на цінностях громадянського (вільного демократичного) суспільства, аналізувати свою і чужу діяльність у просторі цифрових медіа.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є ознайомлення студентів із:

- на міждисциплінарних засадах (соціології, психології, теорії комунікації, теорії інформаційних війн тощо) забезпечити системне розуміння того, у який спосіб сучасні медіа формують сприйняття реальності та конструюють її, як здійснюється маніпуляція свідомістю користувачів медіа (і споживачів, і творців медійного контенту);
- ознайомити з основними концепціями відносно інформаційної і комунікативної безпеки у сучасному цифровому соціумі;
- вивчити способи розпізнання конкретних методик і прийомів маніпуляції, інформаційних і комунікативних атак, що застосовуються у соціальних комунікаціях цифрового суспільства;
- розвинути практичні навички критичного сприйняття, аналізу і перевірки інформації;
- сформувані поглиблені, практико-орієнтовані уявлення про сутність та шляхи забезпечення інформаційної безпеки у глобальних, локальних, внутрішньогрупових та міжособистісних медіакомунікаціях цифрового суспільства.

1.3. Кількість кредитів - 6,

1.4. Загальна кількість годин - 180 д.в., з них аудиторних – 36 (д.в.).

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Обов'язкова / за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
2-й	3-й
Семестр	
4-й	5-й
Лекції	
16 год.	12 год.
Практичні, семінарські заняття	
16 год.	12 год.

Лабораторні заняття	
Самостійна робота	
148 год.	156 год.
у тому числі індивідуальні завдання	
-	

1.6 Заплановані результати навчання:

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми, здобувачі повинні набути компетентності та демонструвати такі результати навчання:

Перелік предметних компетентностей здобувача вищої освіти:

Загальні компетентності:

ЗК 1 – Здатність до абстрактного та конкретного мислення, аналізу та синтезу, здатність оперувати теоретичними положеннями, категоріями та поняттями.

ЗК 2 – Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК 3 – Розвинене креативне мислення, творче і нестандартне ставлення до професійних завдань, здатність генерувати нові ідеї та рішення, креативно застосовувати теоретичні знання у практичних ситуаціях.

ЗК 4 – Здатність планувати час та управляти ним.

ЗК 5 – Здатність до пошуку, обробки й аналізу інформації з різних цифрових джерел.

ЗК 6 – Здатність до конструктивної критики та самокритики.

ЗК 7 – Здатність до аргументованого представлення власної думки, компетентної та толерантної дискусії з її опонентами.

ЗК 8 – Навички використання інформаційно-комп'ютерних комунікаційних технологій.

ЗК 11 – Здатність до міжособистісного спілкування, уміння працювати в команді, мотивувати людей та досягати спільної мети, розуміння та повага до різноманітності та мультикультурності.

ЗК 12 – Прагнення до саморозвитку, підвищення своєї професійної кваліфікації та майстерності.

Фахові компетентності:

ФК 1 – Здатність застосовувати соціологічні поняття, концепції та теорії для розуміння та адекватної інтерпретації проблемних соціальних явищ і процесів.

ФК 2 – Розуміння особливостей соціальних процесів, трендів, можливостей в Україні та світі в цифрову епоху.

ФК 3 – Здатність розробити програму емпіричного соціологічного дослідження в онлайн-форматі.

ФК 4 – Здатність застосувати соціологічний дослідницький інструментарій для проведення онлайн-досліджень.

ФК 5 – Здатність знаходити соціальну інформацію у відкритому доступі, у базах даних, здійснювати її змістовне структурування й узагальнення.

ФК 11 – Здатність використовувати на практиці теоретичні положення для аналізу та визначення ефективності проведення кампаній з застосуванням соціально-комунікативних технологій.

ФК 9 – Здатність ідентифікувати у комунікаційних системах соціально-небезпечний контент або ненормативну форму спілкування, вміння оперувати відповідними типологіями ризиків та небезпек.

ФК 10 – Здатність використовувати мультимедійні технології для презентації соціологічних досліджень, аналітичних матеріалів, комунікативного контенту.

ФК 11 – Здатність використовувати на практиці теоретичні положення для аналізу та визначення ефективності проведення кампаній з застосуванням соціально-комунікативних технологій.

ФК 12 – Здатність зіставити наявне знання з практичними викликами.

Програмні результати навчання:

ПРН 1 – Вміння застосовувати соціологічні поняття, концепції та теорії для пояснення особливостей функціонування та розвитку цифрового суспільства.

ПРН 2 – Вміння розробляти дизайн та інструментарій соціологічних онлайн-досліджень та презентувати їх результати.

ПРН 8 – Здатність здійснювати оперативне реагування на ризики та загрози недоброчесних комунікацій, протидіяти ворожим інформаційним атакам в контексті гібридних війн.

ПРН 11 – Формулювати дослідницькі запитання та конкретизовувати мету дослідження.

ПРН 12 – Визначати соціальні проблеми викликані цифрового соціуму, їх можливі структурні та культурні чинники.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Концептуальні засади виявлення загроз інформаційній і комунікативній безпеці

Тема 1. Безпека інформаційно-комунікативного простору цифрового суспільства: базові поняття

Вступ до курсу. Організаційні питання. Зміст і завдання, організаційно-методичні особливості засвоєння курсу. Основна література. Міждисциплінарні засади вивчення предмету. Актуальність та практична значущість вивчення засад безпеки інформаційно-комунікативного простору цифрового соціуму. Сучасний розвиток інформаційно-комунікаційних та інформаційно-комунікативних технологій. Основні поняття курсу: інформаційний простір, комунікативний простір, інформаційно-комунікативний простір, медіапростір, інформаційна безпека, комунікативна безпека, кібербезпека, соціальна безпека, національна безпека, пропаганда, маніпуляція (прихований вплив). Концептуалізація наукових поглядів на проблему формування та забезпечення безпеки інформаційно-комунікативного простору. Сутність і поняття інформаційної (інформаційно-психологічної) війни, інформаційно-психологічних операцій. Сутність комунікативної війни. Загальні особливості ведення інформаційних та комунікативних війн в умовах розвитку нових медіа. Базові прийоми та інструменти ведення сучасних інформаційних та комунікативних війн.

Тема 2. Психологічні засади впливу на індивідуальну, групову та масову свідомість

Психологічні та соціально-психологічні передумови маніпулятивної взаємодії. Маніпуляція на рівні психічних процесів: перцептивні, мнемотичні, інтелектуальні процеси, емоційна і когнітивна дія. Базові засади психології впливу.

Психоаналітичні засади маніпулятивних технологій. Технології, спрямовані на нейтралізацію психологічних механізмів захисту, приклади їхнього застосування, способи

їхнього розпізнання та протидії. Технології впливу на підсвідомість, використання сублімінальних стимулів: правда та міфи. НЛП-технології як технології маніпулювання: правда та міфи. Змінені стани свідомості. Психологія натовпу. Маніпуляція, з використанням підсвідомих процесів, на рівні масової та групової свідомості.

Маніпуляції, що використовуються у тоталітарних сектах та деструктивних культах.

Біхевіористські засади маніпулятивних технологій. Основні біхевіористські принципи управління людською поведінкою, оперантне обумовлення та підкріплення реакцій. Приклади застосування подібних технологій в медіакомунікаціях.

Критика маніпуляції в гуманістичній психології (Карнегі vs. Антикарнегі).

Підхід когнітивної психології до розуміння маніпулятивного впливу. Когнітивні викривлення.

Тема 3. Соціосеміотичні аспекти маніпулятивного впливу

Ключові поняття семіотичного аналізу комунікації. Лігвістичні засоби і прийоми маніпулювання. Маніпулювання за допомогою візуальних образів як знаково-семіотичних систем. Меми у цифровому просторі як інструмент маніпуляції. Маніпуляція за допомогою ідеології як символічної системи репрезентації реальності. Маніпуляція і конструювання соціальної реальності. Дискурсивна концепція ідеології. Розуміння маніпуляції з позиції критичного-дискурс-аналізу. Концепція міфу за Р. Бартом, міф як засіб маніпулювання свідомістю: основні принципи, аналіз конкретних прикладів застосування. Риторичні прийоми маніпулятивної дії (метафора, алюзія тощо). Наратив як інструмент маніпуляції.

Розділ 2. Протидія загрозам інформаційній і комунікативній безпеці

Тема 4. Дослідницькі інструменти виявлення маніпуляцій у медіа

Контент-аналіз як метод дослідження змісту медіакомунікації. Семіотичний аналіз тексту. Структурний аналіз тексту. Дискурс-аналіз аналіз. Метод наративного аналізу. Застосування цих інструментів в кількісних, якісних і кількісно-якісних дослідженнях маніпуляцій у медіа.

Принципи та прийоми верифікації інформації в інтернеті. Фактчекінг у роботі фахівця з медіакомунікацій. Вітчизняний та міжнародний досвід практик фактчекінгу. Основні інструменти і платформи фактчекінгу.

Тема 5. Інформаційна безпека в контексті протидії маніпулятивним технологіям у масовій комунікації

Мас-медіа як суб'єкт маніпулювання індивідуальної та масовою свідомістю. Сучасні уявлення про ефективність масової комунікації. Медіа відображають чи створюють реальність? Специфічні медіа технології маніпулювання (завдання «порядку денного», праймінгу, конструювання соціальних проблем, «розкручування спіралі мовчання»). Негативізм і сенсаціоналізм. Медіафреймінг як спосіб впливу на аудиторію.

Маніпулятивні технології, що застосовуються у рекламній комунікації (аналіз конкретних прикладів).

Тема 6. Протидія специфічним технологіям прихованого впливу в інтернет-комунікації

Інтернет як простір символічної політичної боротьби і застосування маніпулятивних технологій. Чому в умовах сучасного світу пропаганда є знову дієвою? Розподіл аудиторії в соціальних мережах. Психологія людини в соціальних мережах. Вибіркове сприйняття

інформації (концепція когнітивного дисонансу). «Бульбашка фільтрів / інформаційна бульбашка». Мікротаргетинг як сучасна технологія маніпулювання в інтернет-комунікації.

Безпека в соціальних мережах. Кейси та інструменти захисту. Що таке постправда? Постправда як інструмент інформаційно-психологічних війн в умовах нових медіа. Феномен і поняття «фейк». Приклади (кейси) здійснення інформаційних атак у просторі соціальних медіа. Основні технології маніпулювання індивідуальною, груповою та масовою свідомістю в інтернет-комунікації.

Тема 7. Маніпулятивні технології у політичній комунікації

Маніпулятивні електоральні технології. Специфічні технології політичної реклами. Технологія встановлення «політичного порядку денного». Стереотипізація політичного дискурсу. Прийоми дифамації політичного супротивника. Критичний аналіз дискурсу політичної полеміки: на матеріалі мас-медіа.

Маніпуляції даними соціологічних досліджень. Маніпуляції статистичними даними.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	П	лаб.	інд.	с. р.		л	п	лаб.	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Безпека інформаційно-комунікативного простору цифрового суспільства: базові поняття												
Тема 1. Безпека інформаційно-комунікативного простору цифрового суспільства: базові поняття	22	2	2			18	22	1,5	1,5			19
Тема 2. Психологічні засади впливу на індивідуальну, групову та масову свідомість	22	2	2			18	26	2	2			22
Тема 3. Соціосеміотичні аспекти маніпулятивного впливу	22	2	2			18	22	1,5	1,5			19
Разом за розділом 1	66	6	6			54	70	5	5			60
Розділ 2. Протидія загрозам інформаційній і комунікативній безпеці												
Тема 4. Дослідницькі інструменти виявлення маніпуляцій у	42	4	4			34	41	3	3			35

медіа												
Тема 5. Інформаційна безпека в контексті протидії маніпулятивним технологіям у масовій комунікації	24	2	2			20	23	1,5	1,5			20
Тема 6. Протидія специфічним технологіям прихованого впливу в інтернет-комунікації	24	2	2			20	23	1,5	1,5			20
Тема 7. Маніпулятивні технології у політичній комунікації	24	2	2			20	23	1	1			21
Разом за розділом 2	114	10	10			94	110	7	7			96
Усього годин	180	16	16			148	180	12	12			156

4. Теми семінарських занять д.в

Назва теми	Кількість Годин
Тема 1. Безпека інформаційно-комунікативного простору цифрового суспільства: базові поняття	2
Тема 2. Психологічні засади впливу на індивідуальну, групову та масову свідомість	2
Тема 3. Соціосеміотичні аспекти маніпулятивного впливу	2
Тема 4. Дослідницькі інструменти виявлення маніпуляцій у медіа	4
Тема 5. Інформаційна безпека в контексті протидії маніпулятивним технологіям у масовій комунікації	2
Тема 6. Протидія специфічним технологіям прихованого впливу в інтернет-комунікації	2
Тема 7. Маніпулятивні технології у політичній комунікації	2
Разом	16

5. Завдання для самостійної роботи д.в

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин д.в
1	Прочитати літературні джерела з теми заняття. Підготувати відповіді на запитання до семінарського заняття. Написати есе.	18
2	Прочитати літературні джерела з теми заняття. Підготувати відповіді на запитання до семінарського заняття.	18
3	Прочитати літературні джерела з теми заняття. Подивитися документальний фільм за темою заняття. Підготувати відповіді на запитання до семінарського заняття. Написати есе.	18
4	Прочитати літературні джерела з теми заняття. Підготувати відповіді на запитання до семінарського заняття. Підготувати відповіді на запитання до семінарського заняття. Розпочати виконання письмової практичної (дослідницької) роботи.	34

5	Прочитати літературні джерела з теми заняття. Подивитися художній фільм за темою заняття. Підготувати відповіді на запитання до семінарського заняття. Виконувати письмову практичну (дослідницьку) роботу. Пройти інтерактивну навчальну онлайн гру.	20
6	Прочитати літературні джерела з теми заняття. Подивитися художній фільм за темою заняття. Підготувати відповіді на запитання до семінарського заняття. Написати есе. Виконувати письмову практичну (дослідницьку) роботу. Підготувати захист дослідницького проекту – самостійної роботи.	20
7	Прочитати літературні джерела з теми заняття. Підготувати відповіді на запитання до семінарського заняття. Підготувати захист дослідницького проекту – самостійної роботи.	20
	Разом	148

6. Види навчальної діяльності (змішане навчання, лекції, семінарські заняття)

Тема	Класифікація	Попередня підготовка	Подача нової інформації	Тренування	Зворотній зв'язок
Розділ 1. Безпека інформаційно-комунікативного простору цифрового суспільства: базові поняття					
Тема 1. Безпека інформаційно-комунікативного простору цифрового суспільства: базові поняття	Вступна лекція, семінар	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	Презентація відеоконференція	Робота з літературою	Обговорення навчального матеріалу (Групові консультації; коментарі під час заняття від викладача)
Тема 2. Психологічні засади впливу на індивідуальну, групову та масову свідомість	Інформаційна лекція, семінар	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	Презентація Відеоконференція. Документальний фільм за проблемним питанням лекції.	Робота з літературою Робота з кейсами;	Обговорення навчального матеріалу (Групові консультації; коментарі під час заняття від викладача)
Тема 3. Соціосеміотичні аспекти маніпулятивного впливу	Інформаційна лекція, семінар	Ознайомлення або повторення термінології,	Презентація відеоконференція	Робота з літературою Робота з кейсами;	Обговорення навчального матеріалу (Групові консультації; коментарі під

		необхідної для роботи з темою			час заняття від викладача) Завдання у Classroom
Розділ 2. Протидія загрозам інформаційній і комунікативній безпеці					
Тема 4. Дослідницькі інструменти виявлення маніпуляцій у медіа	Інформаційна лекція, семінар	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	Презентація Відеоконференція робота в групах	Робота з літературою Робота з кейсами;	Обговорення навчального матеріалу (Групові консультації; коментарі під час заняття від викладача)
Тема 5. Інформаційна безпека в контексті протидії маніпулятивним технологіям у масовій комунікації	Інформаційна лекція, семінар	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	Презентація Відеоконференція, робота в групах. Інтерактивна навчальна онлайн гра. Художній фільм за проблемним питанням лекції.	Робота з літературою Робота з кейсами;	Обговорення навчального матеріалу (Групові консультації; коментарі під час заняття від викладача) Завдання у Classroom
Тема 6. Протидія специфічним технологіям прихованого впливу в інтернет-комунікації	Інформаційна лекція, семінар	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	Презентація Відеоконференція. Художній фільм за проблемним питанням лекції.	Робота з літературою Робота з кейсами;	Обговорення навчального матеріалу (Групові консультації; коментарі під час заняття від викладача) Завдання у Classroom
Тема 7. Маніпулятивні технології у політичній комунікації	Підсумкова лекція, семінарське заняття	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної	Презентація відеоконференція	Робота з літературою Робота з кейсами;	Захист дослідницьких проектів

		для роботи з темою			
--	--	--------------------	--	--	--

6. Індивідуальні завдання

-

7. Методи навчання

- **лекції** – розкриваються принципові та найбільш важливі аспекти визначених тем дисципліни із застосуванням мультимедійних засобів навчання. Застосовуються метод активізації навчально-пізнавальної діяльності студента з дисципліни (зокрема аналіз кейсів з історичної та сучасної практики застосування інформаційно-психологічних операцій, маніпулятивних технологій у медіакомунікаціях), метод проблемного викладу матеріалу. частково-пошуковий, або евристичний, метод, які орієнтуються на компетентнісний підхід в навчанні.

– **семінари** з елементами дискусії, ділової гри, підготовка презентаційних матеріалів, виступи опрацювання навчальної та наукової літератури, групо Робота направлена на збудження запитаннями інтересу до теми, створення мотивації навчання, розвиток пізнавальної активності, комунікативних умінь та навичок

- **самостійна робота** – поглиблене самостійне здобування знань (конспектування, тезування, анотування, рецензування, тощо), перегляд та аналіз художніх фільмів; удосконалення вмінь та навичок включає вивчення додаткової літератури та написання доповідей та есеїв, емпіричної дослідницької роботи.

-

8. Методи контролю

Контрольна робота, семінарські заняття, екзамен

Поточний контроль – усні опитування на лекціях та семінарських заняттях за контрольними та програмними питаннями поточної та попередніх тем; оцінювання ступеню активності студентів та якості їхніх виступів та коментарів при проведенні дискусій та інших видах роботи на семінарських заняттях (рольові ігри, командна робота, дискусії). Передбачена контрольна робота Самостійні роботи з теоретичних питань нормативного або проблемного характеру, письмові есе, *Рубіжний контроль* – контрольна робота за темами розділів. *Підсумковий контроль* – письмовий екзамен (три відкритих запитання проблемного характеру).

Критерії оцінювання питання контрольної роботи

Робота містить 3 відкритих питання, кожне з яких оцінюється максимум у 6 балів

Відповідь повна, або з однією незначною помилкою (грунтовна, аргументована, логічно побудована, містить посилання на конкретні приклади)	6 балів
Відповідь повна, але з двома-трьома незначними помилками (цілому вірна та повна, але містить окремі неточності або невеликі логічні протиріччя)	5-4 бали
Відповідь не досить повна, та (або) із суттєвими помилками (відповідь в цілому адекватна завданню, але є досить поверхневою та неповною)	3-2 бали
Відповідь не повна, містить суттєві помилки (відповідь не є адекватною завданню, але демонструє деякі знання матеріалу курсу, окремі згадки)	1 бал

про важливі ідеї та концепції)	
Відповідь майже відсутня та (або) не відповідає запитанню	0 балів

Критерії оцінювання самостійної практичної (дослідницької) роботи:

1. змістовна відповідність завданню, використання матеріалів курсу – 4 бали;
 2. коректність та глибина здійсненого аналізу – 4 бали;
 3. обґрунтування результатів та висновків дослідження – 4 бали;
 4. оформлення згідно вимог – 2 бал.
 5. мультимедійна презентація – 4 бали
- Максимальна кількість балів – 18.

Критерії оцінювання роботи на семінарських заняттях:

Кількість балів, яку може отримати студент за усну та письмову роботу на семінарі становить від **2 до 4 балів**. Для цього необхідно продемонструвати володіння матеріалами теми, вміння аналізувати ключові аспекти теми, продемонструвати можливості їхнього застосування на практиці, а також виконання самостійних завдань за планом.

Критерії оцінювання письмового екзамену:

3 відкритих запитання, перше оцінюється у 14 балів, друге та третє – у 13

При оцінюванні враховується: правильність відповіді, її аналітичний характер, наведення прикладів, концептуальна відповідність (вміння оперувати категоріальним апаратом курсу).

Відповідь повна, або з однією незначною помилкою (грунтовна, логічно побудована, містить посилання на авторитетні джерела та на конкретні приклади)	13-14 балів
Відповідь повна, але з двома-трьома незначними помилками (цілому вірна та повна, але містить окремі неточності або невеликі логічні протиріччя)	10-12 балів
Відповідь не досить повна, та (або) із суттєвими помилками (відповідь в цілому адекватна завданню, але є досить поверхневою та неповною)	6-9 балів
Відповідь не повна, містить суттєві помилки (відповідь не є адекватною завданню, але демонструє деякі знання матеріалу курсу, окремі згадки про важливі ідеї та концепції)	2-5 балів
Відповідь майже відсутня та (або) не відповідає запитанню	0-1 балів

8.1 Схема нарахування балів д/в

Поточний контроль та самостійна робота							Контрольна робота передбачена навчальним планом	Разом	екзамен	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7				
4	4	4	18	4	4	4	18	60	40	100

Шкала оцінювання результатів навчання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка
	для чотирирівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно
70 – 89	добре
50 – 69	задовільно
1– 49	незадовільно

9. Рекомендована література

Основна література

1. Аронсон Э. Эпоха пропаганды: Механизмы убеждения, повседневное использование и злоупотребление / Аронсон Э., Пратканис Э. Р. Перераб. изд. – СПб. : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2003. – 384 с. – (Проект «Психологическая энциклопедия»). То же [Электронный ресурс]. – http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Psihol/EpohProp/index.php.
2. Доценко Е. Л. Психология манипуляции: феномены, механизмы и защита : монография / Е. Л. Доценко. – М. : ЧеРо, Издательство МГУ, 1997. – 344 с.
3. Климанська Л. Д. Соціально-комунікативні технології в політиці: Таємниці політичної кухні : монографія / Л. Д. Климанська. – Львів : Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2007. – 332 с.
4. Кулеба Д. Війна за реальність: як перемагати у світі фейків, правд і спільнот / Дмитро Кулеба. – Київ : Книголав, 2019. – 384 с.
5. Курбан О. В. Сучасні інформаційні війни в мережевому он-лайн просторі: навч. посіб. / О. В. Курбан. – К. : ВІКНУ, 2016. – 286 с.
6. Медіаосвіта та медіа грамотність : підручник / ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк ; за науковою редакцією В. В. Різуна. – Київ : Центр Вільної Преси, 2013. – 352 с.
7. Соловей В. Д. Абсолютное оружие. Основы психологической войны и медиаманипулирования / В. Д. Соловей: М.: ЭКСМО, 2015. – 318 с.
8. Чалдини Р. Психология влияния / Роберт. Б. Чалдини. – СПб.: Питер, 2001. – 288 с. : ил. – (Мастера психологии).
9. Шиллер Г. Манипуляторы сознанием : пер. с англ. / Герберт Шиллер ; под науч. ред. Я. Н. Засурского. – М. : Мысль, 1980. – 326 с.

Допоміжна література

1. Андреева О. М. Національна безпека України в контексті національної ідентичності і взаємовідносин з Росією [Текст] / О.М. Андреева. – Київ: Парламентське видавництво, 2009. – 360 с.
2. Архипов О. Є., Архипова Є. О. [Особливості розуміння понять «інформаційна безпека» та «безпека інформації»](#) / О. Є. Архипов, Є. О. Архипова // Информационные технологии и безопасность: основы обеспечения информационной безопасности (ИТБ-2014): Материалы XIV международной научно-практической конференции. – К. : ИПРИ НАН Украины, 2014. – С. 18–30.
3. Барт, Ролан Избранные работы: Семиотика. Поэтика : перевод с фр. / Барт Ролан, Косиков, Г. К. – М. : Прогресс, 1989 . – 615 с.
4. Бергер А.А. Видеть – значит верить: введение в зрительную коммуникацию / А. Бергер ; [пер. с англ. Д.Н. Ищенко]. – М. [и др.] : Вильямс, 2005. – 276 с.
5. Бодрийяр Ж. Реквием по масс-медиа // Поэтика и политика. Альманах Российско-Французского центра социологии и философии Института социологии Российской Академии наук. – М.: Институт экспериментальной социологии. – СПб : Алетейя, 1999. – С. 193-226.
6. Вайнерчук Г. Лайкни меня. Экономика благодарности / Г. Вайнерчук. – Москва: Альпина Паблишер, 2012. – 296 с.
7. Витале Д. Гипнотические рекламные тексты: как искушать и убеждать клиентов одними словами / Д. Витале [пер. англ. В. Гарбарук]. – Москва: Манн, Иванов и Фербер, 2011. – 240 с.
8. Владимирова Т. В. Социальная природа информационной безопасности: монография / Т. В. Владимирова. – М. : Научное обозрение, 2014. – 239 с.
9. ГО «Телекритика» презентувала дослідження «Російська пропаганда-2014: тенденції, підсумки, вплив на українське суспільство» [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://ru.telekritika.ua/kontekst/2014-12-24/101919>
10. Горбань Ю. О. Інформаційна війна проти України та засоби її ведення / Ю.О. Горбань // Вісник НАДУ. – 2015, №1. – С. 136–141
11. Горбулін В. П. Інформаційні операції та безпека суспільства: загрози, протидія, моделювання : монографія / В. П. Горбулін, О.Г. Додонов, Д.В. Ланде. – Київ: Інтертехнологія, 2009. – 164 с.
12. Грачев Г. Манипулирование личностью: организация, способы и технологии информационно-психологического воздействия / Георгий Грачев, Игорь Мельник // Электронная библиотека Института Философии РАН.
13. Дзьобань О. П. Інформаційна безпека у проблемному полі соціокультурної реальності: монографія. – Х. : Майдан, 2010. – 260 с.
14. Доценко Е. Л. Психология манипуляции: феномены, механизмы и защита : монография / Е. Л. Доценко. – М. : ЧеРо, Издательство МГУ, 1997. – 344 с.
15. Дубас О. П. Інформаційно-комунікативний простір: поняття, сутність, структура / О. П. Дубас // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – К. : Український центр політичного менеджменту, 2010. – Вип. 19. – С. 223–232.
16. Захарченко А. П. Засади кількісного аналізу інформаційних кампаній / А. П. Зазарченко // Information Society. 2017. Issue 26 (July-December).
17. Зелинский С. А. Манипуляции массами и психоанализ. Манипулирование массовыми психическими процессами посредством психо-аналитических методик / Зелинский С. А. – СПб. : Издательско-Торговый Дом «СКИФИЯ», 2008. – 248 с.
18. Інформаційний простір України: четвертий рік війни [Електронний ресурс] // Інститут демократії імені Пилипа Орлика. – Режим доступу : <http://idpo.org.ua/analytics/1385-informacijnij-prostir-ukra%D1%97ni-chetvertij-rik-vijni-prezentaciya.html#comment-1561>

19. Карнеги Д. Как выработать уверенность в себе и влиять на людей, выступая публично. Как завоевывать друзей и оказывать влияние на людей. Как перестать беспокоиться и начать жить : перевод с англ. / Карнеги, Дейл ; Бабенко В. А., Кузьмин, Л. А., Городничев, Е. В., Цыбовский, Я.И. – 4-е изд. – Минск : Попурри, 2004 . – 768 с.
20. Кляйн Н. No Logo. Люди против брэндов / Наоми Кляйн ; пер. с англ. А. Дорман. – М. : Добрая книга, 2003. – 616, [8] с.
21. Костенко Н. В. Досвід контент-аналізу: моделі та практики : монографія / Н. В. Костенко, В. Ф. Іванов. – К. : Центр вільної преси, 2003. – 200 с.
22. Крос К. Політична комунікація і висвітлення новин у демократичних суспільствах: конкуруючі перспективи / Крос Кетлін, Гакет Роберт ; пер. Руслан Ткачук. – К. : Основи, 2000. – 142 с.
23. Куликов Е. М., Кубиякин Е. О. Слухи как коммуникационный и социокультурный феномен современного общества / Е. М. Куликов, Е. О. Кубиякин. – Краснодар: Кубанский гос. ун-т, 2009. – 234 с.
24. Лакофф Дж. Когнитивное моделирование: [пер. с англ.] // Дж. Лакофф Язык и интеллект: сб.; перевод с англ. и нем.; сост. [и вступ. ст.] В. В. Петрова. – М. : Прогресс, 1996. – С. 143-185.
25. Лакофф Дж. Метафора и война: система метафор для оправдания войны в заливе [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.philology.ru/linguistics1/lakoff-06.htm>
26. Лакофф Дж. Метафоры, которыми мы живем : пер. с англ. / Лакофф Джордж, Джонсон Марк ; под ред. и с предисл. А. Н. Баранова. – М. : Едиториал УРСС, 2004. – 256 с. То же – [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://old.eu.spb.ru/ethno/utekhin2/lakoff.htm>.
27. Лалл Дж. Мас-Медіа, комунікація, культура : глобальний підхід / Джеймс Лалл ; за ред. О. Гриценка, Н. Гончаренко ; пер. з англ. О. Гриценка, С. Гарастович, Т. Гарастович [та ін.]. – К. : К.І.С., 2002. – 264 с.
28. Левин Р. В. Механизмы манипуляции: защита от чужого влияния : пер. с англ. / Роберт В. Левин: Диалектика-Вильямс, 2016 – 432 с.
29. Медіаосвіта та медіа грамотність : підручник / ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк ; за науковою редакцією В. В. Різуна. – Київ : Центр Вільної Преси, 2013. – 352 с.
30. Младьонова О. Д. Інформаційна безпека як складова національної безпеки України / О. Д. Младьонова // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Питання політології». – 2017. – № 31. – С. 87–92.
31. Назаретян А. П. Агрессивная толпа, массовая паника, слухи. Лекции по социальной и политической психологии / А. П. Назаретян. – Москва: Питер, 2004. – 190 с.
32. Назаретян А.П. Психология стихийного массового поведения: Лекции / А. П. Назаретян. – Москва: ПЭР СЭ, 2001. – 112 с.
33. Назаров, М. М. – Визуальные образы в социальной и маркетинговой коммуникации. Опыт междисциплинарного исследования / Назаров М. М., Папантиму М. А. – М. : ЛИБРОКОМ, 2009. – 2016 с.
34. Ноэль-Нойман Э. Общественное мнение: открытие спирали молчания : пер. с нем. / Ноэль-Нойман Э. ; общ. ред. и предисл. Мансурова Н. С. – М. : Прогресс-Академия ; Весь Мир, 1996. – 352 с.
35. Онищук М. І. Особливості психологічного впливу в ході проведення психологічних операцій / М. І. Онищук, Я. М. Жарков // Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету ім. Т. Шевченка. – 2008. – Вип. 16. С. 136–139.
36. Онлайн-курс «Новинна грамотність» [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://video.detector.media/special-projects/novynna-gramotnist-i22>

37. Операции информационно-психологической войны: краткий энциклопедический словарь-справочник [Текст] / В. Б. Вепринцев, А. В. Манойло, А. И. Петренко, Д. Б. Фролов. – Москва: Горячая линия – Телеком, 2005. – 495 с.
38. Павловська С. Інформаційно-психологічний вплив як фактор досягнення мети в ході воєнних дій / С. Павловська // Воєнна історія. – 2008. - №5. – С. 126-136
39. Панарин И.Н. СМИ, пропаганда и информационные войны / И. Н. Панарин. – Москва: Поколение, 2012. – 411 с.
40. Петрик В. Сутність інформаційної безпеки держави, суспільства та особи [Електронний ресурс] / Валентин Петрик [сайт]. – Режим доступу : www.justinian.com.ua/article.php.
41. Пирогова Ю. К. Имплицитная информация как средство коммуникативного воздействия и манипулирования (на материале рекламных и PR-сообщений) [Электронный ресурс] / Ю. К. Пирогова // Проблемы прикладной лингвистики 2001. М., 2001. – С. 209-227. – Режим доступа : http://ae-lib.org.ua/texts/pirogova_information_ru.htm
42. Плохинова А.С., Лапинская И.П. Языковые манипуляции // Язык, коммуникация и социальная среда. – 2002. – вып. 2.. – Режим дступа : <http://tpl1999.narod.ru/WEBLSE2002/PLOKHINOVALAPINSKAYALSE2002.HTM>
43. Полянський П. Освіта як об'єкт інформаційної війни Росії проти України і як ресурс протидії такій війні [Електронний ресурс] / П. Полянський. — Режим доступу : maidanua.org/2015/03.
44. Потеряхин А. Л. Информационно-психологическое воздействие: к определению понятия / А. Л. Потеряхин // Інформаційна безпека людини, суспільства, держави. – 2009. – №2 (2). – С. 28–32.
45. Почепцов Г. |Дез|информация / Георгий Почепцов ; под общей редакцией Н. Лигачевой и Г. Петренко. – К. : Паливода А. В., 2019. – 248 с.
46. Почепцов Г. Информационные войны: новые тенденции [Електронний ресурс] / Георгий Почепцов // Media Sapiens [Сайт] [24 квітня 2016]. – Режим доступу : http://osvita.mediasapiens.ua/trends/1411978127/informatsionnye_voyny_novye_tendentsii/
Почепцов Г. «Промывание мозгов» как технология влияния [Електронний ресурс] / Георгий Почепцов // Media Sapiens [Сайт] [10 квітня 2016]. – Режим доступу : http://osvita.mediasapiens.ua/trends/1411978127/promyvanie_mozgov_kak_tekhnologiya_vliyaniya/
47. Почепцов Г. Коммуникативная безопасность в противовес безопасности информационной [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://voi.com.ua/news/505016/>
48. Почепцов Г. Від покемонів до гібридних війн: нові комунікативні технології XXI століття / Георгій Почепцов. – Київ : Києво-Могилянська академія, 2017. – 258 с.
49. Почепцов Г. Инструментарий пропаганды: от ножниц и меча к нарративам [Електронний ресурс] / Георгий Почепцов // Media Sapiens [Сайт] [18 жовтня 2015]. – Режим доступу : http://osvita.mediasapiens.ua/trends/1411978127/instrumentariy_propagandy_ot_nozhnits_i_mecha_k_narrativam/
50. Почепцов Г. Информационные войны. Новый инструмент политики / Георгий Почепцов. – М. : Алгоритм, 2015. 135 с.– (Сер. Манипуляции сознанием).
51. Почепцов Г. Новые методы пропагандистского воздействия: будущее уже рядом [Електронний ресурс] / Георгий Почепцов // Media Sapiens [Сайт] [10 січня 2016]. – Режим доступу : http://osvita.mediasapiens.ua/trends/1411978127/novye_metody_propagandistskogo_vozdeystviya_budushee_uzhe_ryadom/

52. Прибутко П.С. Інформаційні впливи: роль у суспільстві та сучасних воєнних конфліктах / П.С. Прибутко, І.Б. Лук'янець. – Київ: Вид. А. В. Паливода, 2007. – 252 с.
53. Прокофьев В. Ф. Тайное оружие информационной войны: атака на подсознание / В.Ф. Прокофьев. – Москва: СИНТЕГ, 2003, 408 с.
54. Протидія російській пропаганді та медіаграмотність: результати всеукраїнського опитування громадської думки. Аналітичний звіт. – К. : Детектор медіа, 2018. – 64 с.
55. Реклама: внушение и манипуляция: Медиа-ориентированный подход : учеб. пособие для факультетов психологии, социологии, экономики и журналистики / Ред.-сост. Д. Я. Райгородский. – Самара : Бахрах-М, 2001. – 746 с.
56. Реклама: внушение и манипуляция: Медиа-ориентированный подход : учеб. пособие для факультетов психологии, социологии, экономики и журналистики / Ред.-сост. Д. Я. Райгородский. – Самара : Бахрах-М, 2001. – 746 с.
57. Речевое воздействие [Электронный ресурс] / Энциклопедия «Кругосвет». – Режим доступа : <http://www.krugosvet.ru/articles/96/1009689/1009689a1.htm>
58. Рисмухамедов И. А. Анализ идеологии как стратегия исследования средств массовой коммуникации и популярной культуры в современном неомарксизме [Электронный ресурс] / И. А. Рисмухамедов // Проблемы теоретической социологии. – СПб., 2003. – №4. – Режим доступа: <http://www.ecsocman.edu.ru/db/msg/125726.html>
59. Рюмшина Л. И. Манипулятивные приемы в рекламе : учеб. пособие / Л. И. Рюмшина – М. : МарТ ; Ростов-на-Дону : МарТ, 2004. – 240 с.
60. Сасенко О. Г. Інформаційна війна як прояв інформаційного протиборства / О. Г. Сасенко, С.Л. Степаниця // Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету ім. Т. Шевченка. – 2008. – Вип. 12. – С. 142–147
61. Сватко Я. Національна безпека України в умовах ведення інформаційних війн [Електронний ресурс] / Я. Сватко // Західна аналітична група. – Режим доступу: <http://zgroup.com.ua/print.php?articleid=1606>.
62. Сколько стоит один Дубинский, или как устроен наш рынок манипуляции. Интервью с инсайдером [Электронный ресурс] / Стас Юрасов. – 05.02.2020. – Режим доступа : <https://tech.liga.net/technology/article/skolko-stoit-dubinskiy-ili-kak-ustroen-nash-rynok-manipulyatsii-intervyu-s-insayderom?fbclid=IwAR02U9RXNq23JpRXCfLs6ej0fVARDFd7XPABBby444kz0m0bFSpNoyVaNyg>
63. Сладкова О. Б. Манипулирование общественным сознанием в информационном обществе воздействия [Электронный ресурс] / О.Б. Сладкова. – Режим доступа : http://www.ifapcom.ru/files/Monitoring/sladkova_manipul_obsch_sozn.pdf
64. Солдатенко І. О. Медіаграмотність як складова інформаційної безпеки / І. О. Солдатенко, А. В. Зінюк // Актуальні проблеми філософії та соціології. – 2016. – № 10. – С. 138–140.
65. Сороченко В. «25-й кадр»: (Технологии сублиминального воздействия) правда и вымыслы [Электронный ресурс] / Виктор Сороченко [2001]. – Режим доступа : <http://psyfactor.org/k25.htm>
66. Соснін О. В. Проблеми зростаючої ролі інформаційно-комунікаційної функції держави в умовах інформаційного суспільства та шляхи їх вирішення / О. В. Соснін // Гуманітарний вісник ЗДІА. Серія: Філософія. – 2016. – № 65. – С. 164–176.
67. Сучасні методики контент-аналізу: навчальний посібник / Батаєва Катерина, Іванов Валерій, Коритнікова Надія, Костенко Наталія, Семотюк Орест, Юзва Людмила; за заг. ред. Костенко Наталії, Батаєвої Катерини та Іванова Валерія. – К. : КОНДОР, 2018. – 416 с.
68. Технологии изменения сознания в деструктивных культах / Под. ред. И. Митрофановой ; Т.Лири, М. Стюарт и др. – СПб : Экслибрис, 2002. – 224 с.

69. Традиционные и компьютерные методы анализа документов в социологии : учебное пособие / Иудин А.А., Рюмин А.М. – Нижний Новгород : ННГУ, 2010. – 37 с.
70. У нас погані новини: <http://texty.org.ua/d/2018/mnews/>
71. Филипс Л. Дж. Дискурс аналіз: теорія і метод : пер. с англ. / Луїза Дж. Филипс, Маріанне В. Йоргенсен ; [науч. ред., предисл. А. А. Киселева]. – Х. : Гуманитарный Центр, 2004. – 336 с.
72. Харрис Р. Психология массовых коммуникаций / Ричард Харрис. – 4-е междунар. изд. – СПб : Прайм-Еврознак ; М. : ОЛМА-пресс, 2003 ; То же [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Psihol/harr/index.php.
73. Шейнов В. П. Скрытое управление людьми: Психология манипулирования / В.П.Шейнов – Минск : Харвест ; М. : АСТ, 2001. – 848 с.
74. Шиллер Г. Манипуляторы сознанием : пер. с англ. / Герберт Шиллер Под науч. Ред. Я.Н. Засурского. –М. : Мысль, 1980. – 326 с.
75. Шостром Э. Анти-Карнеги или Человек-манипулятор : перевод с англ. / Шостром, Эверетт, Малышева А. – Минск : Полифакт, 1992. – 128 с.
76. Шульц Д. П. История современной психологии : перевод с англ. / Шульц Дуан П., Шульц Сидни Элен ; Говорунов А. В. Кузин В.И., Царук, Л.Л., Наследов А. Д. – СПб. : Евразия, 2002 . – 532 с. – (Мэтры мировой психологии).
77. Щербатых Ю. В. Психология выборов: Манипулирование массовым сознанием: механизмы воздействия / Щербатых Юрий Викторович ; Савченко Е., Анчуков И. – М. : ЭКСМО, 2005. – 400 с.
78. Щербатых Ю. В. Психология выборов: Манипулирование массовым сознанием: механизмы воздействия / Щербатых Юрий Викторович ; Савченко Е., Анчуков И. – М. : ЭКСМО, 2005. – 400 с.
79. [Layton](#) Т. Р. Information Security: Design, Implementation, Measurement, and Compliance / Т. Р. [Layton](#). – NW : Auerbach Publications, 2016. – 264 p.
80. Makhashvili L. The Russian Information War and Propaganda Narratives in the European Union and the EU's Eastern Partnership Countries / L. Makhashvili // International Journal of Social Science and Humanity. – 2017. – Vol. 7, №. 5. – P. 309–313.
81. [Whitman](#) М. Е. Management of Information Security. Fifth edition / М. Е. [Whitman](#), Н. J. Mattord. – USA : Cengage Learning, 2017. – 568 p/

Нормативно-правова база

1. Проект Концепції інформаційної безпеки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://mip.gov.ua/done_img/d/30-project_08_06_15.pdf
2. Закон України «Про державну службу спеціального зв'язку та захисту Інформації України» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3475-15>
3. Закон України «Про державну таємницю» // Інформаційне законодавство: збірник законодавчих актів у 6 томах / за ред. Ю.С. Шемшученка . – т.1 Інформаційне законодавство України. – К.: ТОВ «Юридична думка», 2005. – С.252-276
4. Закон України «Про доступ до публічної інформації» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. – Режим доступу <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>
5. Закон України «Про захист інформації в авторизованих системах» // Інформаційне законодавство: збірник законодавчих актів у 6 томах / за ред. Ю.С. Шемшученка . – т.1. - Інформаційне законодавство України. – К.: ТОВ «Юридична думка», 2005. – С. 277-282
6. Закон України «Про захист персональних даних» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>

7. Закон України «Про науково-технічну інформацію» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/anot/3322-12>
8. Закон України «Про Національну систему конфіденційного зв'язку» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2919-14>
9. Закон України «Про основи національної безпеки» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15>
10. Концепція національної безпеки України [Електронний ресурс] // Міністерство інформаційної політики України: [сайт]. – Режим доступу: <http://mip.gov.ua/files/banners/Final%20%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BA%D1%82%20%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%86%D0%B5%D0%BF%D1%86%D1%96%D1%97%20%28%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%29%20-%2030.09.15.pdf>
11. Указ Президента України «Про доктрину інформаційної безпеки України» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/514/2009>
12. Указ Президента України №47/2017 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про Доктрину інформаційної безпеки України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/472017-21374>

10. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відеолекції, інше методичне забезпечення

1. Watchdog українських ЗМ (ГО «Детектор медіа» : Детектор медіа – українське інтернет-видання про медіа від команди Наталії Лигачової) – <http://detector.media/>
2. Детектор медіа. Моніторинг – <https://detector.media/category/monitoring/>
3. Проект MediaSapiens був започаткований «Телекритикою» (зараз – «Детектор медіа») у 2010 році за підтримки Інтерньюз-Нетворк (США) – <http://osvita.mediasapiens.ua/> –
4. StopFake, волонтерський інтернет-проект – <http://www.stopfake.org>
5. TEXTY.org.ua – суспільно-політичне та аналітичне інтернет-видання – <http://texty.org.ua/>
6. Інститут масової інформації (ІМІ) (українська громадська організація) – <https://imi.org.ua/>
7. Незалежна аналітична платформа «Вокс Україна» (дослідження) [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://voxukraine.org/doslidzhennya/>
8. Академія української преси (Моніторинг) – <http://www.aup.com.ua/>
9. Проект «Українського кризового медіа-центру» – <http://uchoose.info/>
10. Онлайн-курс «Новинна грамотність» [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://video.detector.media/special-projects/novynna-gramotnist-i22>
11. Дистанційний навчальний курс медіаграмотності для громадян (створений IREX у партнерстві з Академією української преси та StopFake) – http://irex.mocotms.com/ml_web/story_html5.html
12. Дистанційний курс «Верифікація в Інтернеті» (розрахований на журналістів і редакторів пострадянського простору) – <https://vumonline.ua/course/verification-in-the-Internet/>
13. Освітній проект «OSINT Academy» від Інституту постінформаційного суспільства (курс дає розуміння базових інструментів розвідки з відкритих джерел і розрахований на журналістів, блогерів, громадських активістів, представників прес-служб і всіх, хто створює і поширює контент з важливих для українського суспільства питань) – <http://www.osint.academy/>

14. Дистанційний курс «[Як розуміти соціальні мережі](https://vumonline.ua/course/how-to-understand-social-networks/)» – <https://vumonline.ua/course/how-to-understand-social-networks/>
15. Мультимедійний онлайн-посібник «[МедіаДрайвер](http://mediadrivervonline/)» (від Детектор Медіа) – <http://mediadrivervonline/>
16. Видання «[Як розпізнати фейк?](http://mip.gov.ua/files/pdf/antifake_ua_web.pdf)» (від Міністерства інформаційної політики України, розроблене та реалізоване спільно з проектом ЄС «Association4U») – http://mip.gov.ua/files/pdf/antifake_ua_web.pdf
17. Фактчекінгова організація (США) PolitiFact National – <https://www.politifact.com/truth-o-meter/>
18. Фактчекінговий проект The Washington Post https://www.washingtonpost.com/news/fact-checker/?utm_term=.129394214c9b
19. The Fact Checker (The Gazette) – <https://www.thegazette.com/fact-checker/>
20. Фактчекінговий проект про погоду та зміну клімату Climate Feedback – <https://climatefeedback.org/>